

## TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

### Hálózatok, regionális rendszerek

96/292

SHRAIBERG, Yakov - GOUCHAROV, Mikhail: Telecommunications, networking and CD-ROMs in Russian libraries = FID News Bull. 45.vol. 1995. 11.no. 333-339.p.

### Távközlés, hálózatosítás és CD-ROM-ok az orosz könyvtárakban

*CD-ROM; Gépi könyvtári hálózat; Számítógép-hálózat*

A szerzők rövid visszatekintést adnak a hajdani Szovjetunió távközlési helyzetéről, megjegyezve, hogy csak a gigantikus méretű, összszövetségi rendszerek működőképességét lehetett biztosítani. A jól működő intézmények közé tartozott két könyvtár: az Orosz Nemzeti Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár, valamint a Szovjet Tudományos Akadémia szibériai tagozatához tartozó Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár. A távkapcsolathoz többfelhasználós ESZ-számítógépeket használtak, az adattovábbítás a VNIIPAS segítségével történt, X.25-ös protokoll alapján.

A Szovjetunió felbomlása után megjelent a TCP/IP protokoll is, ezt használják az olyan újkeletű, népszerű hálózatok, mint a RELCOM/DEMOS, a SOVAM TELEPORT és a GLASNET. (Az X.25-ös protokoll is használatban van, a VNIIPAS-hálózat keretében: az IASNET, a ROSPAC és a ROSNET épül rá.) A RELCOM volt az első hálózat Oroszországban, amely lehetővé tette az e-mail elérést (amit az is népszerűsített, hogy az Orosz Posta országon belül is olykor háromhónapos késéssel továbbította a leveleket!) – ehhez csatlakozott a legtöbb könyvtár

A fővárosban sok helyen lehet csatlakozni a tartományi könyvtár számítógépes rendszeréhez (CPALS), amely az országos rendszerekkel is össze van kötve. A vidéki településeken erre még alig van mód. 1995 óta 28 vidéki könyvtárnak juttattak személyi számítógépeket. A közlekedéstől távol fekvő települések ellátásának javítására a Vidéki Alappal (Rural Foundation) működnek együtt. A farmokon helybeli önkéntesek dolgoznak a könyvtári egységekben, a könyvkölcsönzésen kívül mesélnek és zenélnek is a gyerekeknek. Felkészítésükre évente rendez tanfolyamot a tartományi könyvtár. A szakfelügyeleti feladatok ellátásán kívül a tartományi könyvtár széles körű szakkiadói tevékenységet is folytat (az útmutatók, módszertani anyagok és nyomtatott katalógusok mellett ők adják ki a *Cape Librarian* c. szaklapot is – amelyben e cikk megjelent).

A tartományi könyvtár jelentős könyvtárközi kölcsönzési tevékenységet végez, amellet mintegy 400 ezer kötetet vásárol évente, a tagkönyvtárak számára is. Nagy hiány van a Xhosa nép nyelvén írott könyvekből. Most egy év alatt kb. 50 új gyerekkönyvet szereznek be – 35 ezer példányban! (Korábban 5-10 műről lehetett csak szó.) Jelentős számban vásárolnak tankönyveket, segédanyagokat. Erőfeszítéseket tesznek az írástudatlanság felszámolására.

A könyvtár- és irodalompropagandának különleges nehézségeket kell leküzdenie (nemzeti megosztottság, szegénység, írástudatlanság). Mindennel próbálkoznak: könyvkiállításokat népszerűsítő transzparenszekkel, könyvtári héttel, többnyelvű könyvtári szatyrokkal, vetélkedőn elnyerhető könyvtári pólóingekkel, gyermekkarnevállal (a különféle nemzeti nyelven beszélő gyerekek figyelmét szöveg nélkül, egy dzsungelkönyvtárban játszó állatfigurákkal keltették fel, a serdülőkorúaknak könyvtári képregényt adtak ki, jassznyelvű aláírásokkal). Ezek a kampányok igen sikeresek voltak, 4-13%-kal emelték a könyvtárhasználatot, ill. a kölcsönzést. A dél-afrikai könyvtárosok azon dolgoznak, hogy a demokratizálódás után tevékenyen hozzájáruljanak a nemzetépítéshez, s hogy ez az új Dél-Afrika olvasónemzetté válhasson.

(Mándy Gábor)

Lásd még 231

is. A költségek azonban nagyban korlátozzák a hálózat használatát (a csatlakozás kb. 2000 USD-be kerül, a havi használati díj pedig 500 USD). A könyvtárak számára a nem-kereskedelmi hálózatokhoz való kapcsolódás jöhet elsősorban számításba, amelyek közül a Soros-alapítvány által támogatott moszkvai száloptikai alapú főhálózatot, valamint az orosz egyetemek számítógépes hálózatát lehet megemlíteni.

A LIBNET-vállalkozást az Orosz Nemzeti Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár szakértői indították el, majd az orosz művelődési minisztérium égisze alatt egy informatikai tárcaközi szakértői csoport, valamint az Orosz Tudományos Akadémia távközlési intézetének munkatársai fejlesztették tovább. A LIBNET lehetővé tette a hat moszkvai nagykönyvtár információs erőforrásaihoz való kölcsönös táv-hozzáférést. A csatlakozáshoz Novell-termékeket és helyi hálózatokat használnak. Ezeket többek között az Orosz Nemzeti Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtárban tesztelték (a könyvtárban már 1993 óta nyilvános és ingyenes a hozzáférés). A LIBNET 1994-ben kezdte meg kísérleti működését. A hálózat legfontosabb hiányosságának az olcsó és nem eléggé megbízható telefon-összeköttetés bizonyult. 1995-ben az ISZKRA-2 elnevezésű, zajvédelemmel ellátott hálózatot kezdték használni.

A hosszútávú vállalkozások közül a cikk három ismertet. Az „Orosz könyvtárak az Interneten” projekt keretében 16 nagykönyvtárat terveznek az Internethez kapcsolni (a moszkvaikon kívül két szentpétervári könyvtárat, valamint az Orosz Tudományos Akadémia szibériai tagozatának állami nyilvános tudományos-műszaki könyvtárát is). A projektet a Soros-alapítványból, a Nyitott Társadalom Intézeten keresztül finanszírozzák. A fő cél az információs forrásokhoz való szabad hozzáférés. Első lépésben az amerikai adatbázisokat teszik hozzáférhetővé, majd a rendszerbe bevonják a bibliográfiai és műszaki információ kölcsönös cseréjét, továbbá az orosz dokumentumok külföldi elérését is.

A „BIBNET/LIBWEB hálózatépítés” a már említett nemzeti nyilvános tudományos-műszaki könyvtár, valamint a moszkvai egyetemek tudományos könyvtárának együttműködéséből fejlődött ki. Fő célja az orosz tudományos-műszaki központi katalógus létrehozása és használatának elősegítése. A projekt 1993-ban indult, de két évig az anyagiak hiánya meggátolta a kifej-

lesztését. 1995 óta kiemelt kutatási irányként kezelik, az orosz alaputatási alapból kapott 800 ezer dolláros költségvetéssel. Az első fázisban három nagykönyvtárat kapcsolnak össze.

A harmadik vállalkozás egy orosz dokumentumfeldolgozó központ létrehozása, együttműködéses alapon (kicsit az OCLC-re emlékeztetve). A vállalkozás keretében a retrospektív katalogizálást is meg kívánják oldani, mind a hazai, mind a külföldi állományra nézve, és a külföldi bibliográfiai adatbázisokkal is kapcsolatot akarnak teremteni, hogy az általuk feldolgozott műveket egy az egyben áttemelhessék a saját adatbázisukba. Ez a projekt a már létező távközlési kapcsolatokra épül.

Az orosz könyvtárak a CD-ROM technológiát is egyre jobban hasznosítani kívánják. Külföldi adatbázisokat éppúgy használnak, mint saját termékeket. Az Orosz Nemzeti Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtárban negyedik generációs rendszereket használnak, egy Logcraft 4300 típusú, többlemezmeghajtós CD-ROM szerverrel, NSM 100-as típusú CD-ROM lemeztoronnyal (jukebox), valamint más speciális szoftverekkel. Az olvasóknak több mint száz CD-ROM adatbázishoz van hálózati hozzáférése. Az Orosz Tudományos Akadémia Természettudományi Könyvtárában megvan a *Science Citation Index*, az Állami Központi Orvostudományi Könyvtárban pedig a *Medline* és a *Drugstore*. A hazai CD-ROM termékek közül az orosz nemzeti bibliográfiát, az „orosz Medline”-t, valamint a tudományos-műszaki irodalom és konferenciaanyagok oroszországi központi katalógusát lehet kiemelni.

(Mándy Gábor)

## 96/293

State libraries: networking leaders = Bottom Line. 9.vol. 1996. 1.no. 3-39.p.

### Az USA tagállami könyvtárai mint a hálózatszervezés vezetői. (Tematikus szám, 6 közlemény)

*Gépi könyvtári hálózat; Kapcsolat intézményekkel; Regionális könyvtár; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások átvétele; Tájékoztatási hálózat*

Az információs szupersztráda radikálisan átalakítja az amerikai társadalmat, a tagállami

könyvtáraknak ezért kiemelten kell foglalkozniuk a számítógépes hálózatok lehetőségeivel. Vezető szerepet kell vállalniuk, elő kell mozdítaniuk az együttműködést és erősíteniük kell a helyi könyvtárakat. E három kulcsfontosságú követelmény sikeres teljesítésével a könyvtárak és a könyvtári szakma vezető pozícióba kerülhet a közösségen és a tagállamon belül. A *Bottom Line* tematikus száma a következő, a tagállami könyvtárak irányítási erőfeszítései nyomán létrejött hálózatokat mutatja be: Utah Library Network, ACLIN (Access Colorado Library and Information Network), KLN Inc. (Kentucky Library Network), Nebrask@ Online, North Carolina Information Network.

(Autoref.)

96/294

BÍNOVÁ, Jiřina: Regionalní dokumenty ve veřejných knihovnách. 1-2. = Čtenář. 48.roč. 1996. 1.no.; 2.no. 2-8.p.; 42-47.p.

## Regionális dokumentumok a nyilvános könyvtárakban. 1-2. rész

*Helyismereti munka; Szakirodalom -helyismereti*

A kétrészes cikk – mondhatni – rövid könyvtártan a regionális dokumentumok felderítése, beszerzése, feltárása és felhasználása vonatkozásában. Regionális irodalom helyett következetesen regionális dokumentumokról beszél, mint-hogy a velük foglalkozó könyvtárak, úm. az állami tudományos könyvtárak, a volt járási (ma jórészt városi) könyvtárak és a jelentősebb helyi könyvtárak illetékességét a nyomtatott műveken kívül kiterjeszti a hangzó, a vizuális, illetve az audiovizuális dokumentumokra is. Ezen belül az egyes dokumentumfajták szerint megszabja a fent felsorolt könyvtártípusok gyűjtőköri, illetve gyűjtésintenzitási („teljességgel”, „válogatva”, „esetenként”) kötelezettségeit.

A régiót a következőképpen definiálja: „Olyan meghatározott földrajzi egység, amelyet belsőleg különféle politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyok fűznek össze. E viszonyok alakulására befolyással van az adott régió természeti környezete és konkrét történelmi fejlődése.”

A regionális dokumentum legalábbis háromféle, úm. amely a régióban keletkezett mint dokumentum (területi elv szerinti), a régióban született vagy élt személy alkotta dokumentum (szerzői elv szerinti), a régióra vonatkozó dokumentum (tartalmi elv szerinti).

A területi elv szerinti dokumentumok körül folyamatos vita zajlik, ui. sokan úgy vélekednek, hogy merő formalitás, hogy valamely dokumentumot hol nyomtattak ki, készítették el. Ez ellen az vethető fel: a területi elv szerinti gyűjtés összességében olykor mással nem helyettesíthetően foglalja össze egy-egy régió gazdasági erejét, kulturális dinamizmusát.

A szerzői elv alkalmazása sem probléma nélküli, ui. vannak szerzők, akiknek munkássága valóban nehezen skatulyázható be egy-egy régió keretei közé. Többen tiltakoznak is az efféle „megtisztelés” ellen. Itt a józan belátás és a selektív gyűjtés ajánlható megoldási módként.

A tartalmi elv szerinti gyűjtést, illetve annak *par excellence* voltát nem kérdőjelezi meg senki.

A regionális könyvtári tevékenységet elősegítő régi törvények és más jogszabályok időközben érvényüket veszítették, ám a könyvtárak szerencsére ennek ellenére sem adták fel ezt a tevékenységet, sőt a növekvő igényeknek megfelelően fokozták is intenzitását. Az új törvények közül a periodikumok köteles példányainak szolgáltatásával kapcsolatos törvény (a 106/1991. Sb. számú) és a könyvek köteles példányainak szolgáltatását szabályozó törvény (a 37/1995. Sb. számú) mindenesetre ismeri a regionális köteles példány fogalmát, s egyaránt garantálja ezt a szolgáltatást az állami tudományos könyvtárak számára. (Ezeket az intézményeket regionális könyvtárakká fogják alakítani.)

A volt járási könyvtárak számára nincs ilyen juttatás. Nekik „ki kell ügyeskedniük” az efféle dokumentumokhoz való hozzájutást, végső soron pénzért megvásárolniuk őket. (Egyébként a járási szervek általában szívesen segítenek a régióban létező profi és nem profi kiadók felderítésében, a kiadók pedig általában szívesen tesznek eleget a könyvtári bekérésnek.)

(Futala Tibor)

Lásd még 236-237, 249, 254, 272-273, 295, 313-314, 326

---

## Közhasznú tájékoztatás

---

96/295

HUBBARD, Bette Ann - SARDONE, Andrea - CRONEBERGER, Robert B. - IDDINGS, Dan: Newest members of the Net Set = Libr.J. 121.vol. 1996. 2.no. 44-46.p.

### Közhasznú információk az Interneten: a Carnegie Library of Pittsburgh eredményei

*Közérdekű tájékoztatás; Számítógép-hálózat; Támogatás -pénzügyi -általában; Városi könyvtár*

A pittsburghi Carnegie Könyvtár kezdeményezte megyéjében egy elektronikus információs hálózat (EIN) létrehozását – azzal a kettős céllal, hogy javítsa a könyvtárhasználók ellátását, s egyben növelje a könyvtár presztízsét. A gyűjtemény és a szolgáltatások lassú hanyatlása látványosan ellene szólt az új vállalkozásnak. Pénzt azonban csak ilyen fejlesztésre lehetett szerezni, hiszen az alapítványok szívesebben áldoznak a magas színvonalú technika könyvtári alkalmazására, mint a könyvbeszerzési keret kiegészítésére. (A könyvtárvezetés igyekezett saját dolgozóit is meggyőzni arról, hogy az új technika bevezetése nem a hagyományos feladatok rovására történik.)

Az EIN-vállalkozás igen sikeres lett, s ez annak is köszönhető, hogy a könyvtár együttműködött a megyei könyvtáros egyesülettel, valamint a könyvtárak jövőjét tervező megyei bizottsággal (Commission on the Future of Libraries), amelynek vezetője – jó összeköttetései révén (pl. tagja az országos könyvtári és informatikai bizottságnak) – nagyban hozzájárult a fejlesztési kampány céljának (10 millió dollár) eléréséhez. A kampány keretében 46 regionális vagy országos alapítvánnyal sikerült kapcsolatba kerülniük.

A pittsburghi könyvtár más vállalkozásokba is belefogott: „Three Rivers Net” néven helyi számítógépes hálózatot hoztak létre, amelynek feladata Pittsburgh és Pennsylvania délnyugati része számára biztosítani a helyi és nemzetközi információs szolgáltatásokhoz való hozzáférést; az oaklandi könyvtári társulás célja az egyetemi

könyvtárak együttműködésének előmozdítása; a „Neighborhood/Library Information Network Exchange” nevű „információs raktár-áruház” pedig tényekkel és technikával segíti elő, hogy a települések meg tudják oldani saját gondjaikat.

A könyvtár arra törekszik, hogy helyi információkat (eseménynaptár, a szociális ellátás tudnivalói, a napközi otthonok nyitvatartása stb.) is hozzáférhetővé tegyen az Interneten, ill. a World Wide Web (WWW) lapjain. A Pittsburghi Egyetem könyvtári és informatikai intézetével és az egyetemi könyvtárral, valamint a megyei könyvtáros egyesülettel együttműködésben, „Common Knowledge: Pittsburgh” néven hypertext-típusú adatbázist hoztak létre helytörténeti fényképekből és képaláírásokból.

A cikk kiemelt szakaszai összefoglalják az Internettel való kapcsolatok fejlesztésének lépéseit (pl. az Interneten létező szolgáltatások másodlagos közvetítése, korlátozott hozzáférés biztosítása az olvasók számára, a bekapcsolt munkaállomások számának növelése, s végül a saját adatok publikálása az Interneten), továbbá felhívják a figyelmet az Internet felé való nyitás egyes kényes kérdéseire (pl. a szolgáltatások során másodközzölt adatok szerzői jogi vonatkozásaira, az Interneten beáramló információ cenzúrázásának dilemmájára, a könyvtári alapfeladatok és az Internet-hozzáférés esetleges konfliktusaira, valamint a használati költségek és a hozzáférés optimalizálásának problémájára).

(Mándy Gábor)

---

## Közgazdasági tájékoztatás

---

96/296

PUTILINA, O. - SERGEEVA, E.: Biznesz-információ. 'Kak ee organizovat' = Biblioteka. 1996. 1.no. 46-48.p.

### Üzleti tájékoztatás: miként kell megszervezni?

*Tájékoztatás -közgazdasági*

A gazdaságirányítás új elvei, a piacgazdasági viszonyok kialakulása, a termelők és fogyasztók

közötti kapcsolatok átalakulása eddig fel nem merült feladatok elé állítják a könyvtárakat. A szakembereket ma már nem csak műszaki-tudományos információval kell ellátni, hanem gazdasági és üzleti, ún. business információval is. A vállalkozóknak jogi ismeretekre, marketing tájékoztatásra, a késztermék értékesítésének anyagi-technikai lehetőségeivel és az üzleti együttműködéssel kapcsolatos információra van szükségük. Az üzletembereknek ismerniük kell a pénzügyi tranzakciókat, a tőkebefektetésre vonatkozó jogszabályokat stb. Mivel Oroszországban ilyen típusú információt sokáig senki sem igényelt, a könyvtárosok nem készültek fel ennek szolgáltatására.

Oroszország Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtára az elsők között ismerte fel az üzleti információ nyújtásának fontosságát és kibővítette gyűjtőkörét, bevonva a gazdasági, pénzügyi, jogi, a konjunktúrával kapcsolatos és a kereskedelmi irodalmat is. Üzleti információs kabinet néven új részleg nyílt a könyvtárban. A kabinet fő célkitűzése, hogy minél gyorsabbá tegye az üzleti információk elérését a használók számára, akik között vállalatok, tudományos és oktatási intézmények, cégek, bankok és külföldi társaságok képviselői szerepelnek. Az állományba hagyományos és elektronikus információhordozók egyaránt beletartoznak, az előbbieket főként monográfiák, tankönyvek, időszaki és folyóiratok képviselik. Ezek legfőbb használói a kis- és középvállalkozók, valamint végzős egyetemisták. A nagyvállalkozók saját birtokában vannak ezek a kiadványok, s csak ritkán fordulnak a könyvtárhoz.

A kabinet állományában fontos helyet foglal el az orosz pénzügyi piac aktuális helyzetére vonatkozó irodalom. Az ilyen típusú információ elsősorban időszaki kiadványokban található, mint például az „Ekonomika i szizny”, „Kommersant-Daily” stb. c. hírlapokban, illetve egyéb heti- és havilapokban. Mivel ezeknek a kiadványoknak több évfolyama visszamenőleg is a könyvtár rendelkezésére áll, rendkívül népszerűek az összes vállalkozó körében, főként szemle tanulmányok és elemzések készítésénél.

A gazdaságstatisztikai információt leginkább az ENSZ illetékes bizottságai által készített anyagok képviselik.

A kabinet különös figyelmet szentel a hazai és külföldi gyártók, illetve szolgáltatók adataival kapcsolatos információknak, melyek hagyományos tájékoztatói eszközökben (kézikönyvekben) és adatbázisokban egyaránt fellelhetők (pl. „Biznesz-karta Rosszsi”, „World Business Directory”, „Ekszporterü SZSA” stb.). Ezek a címtárak, kézikönyvek sajnos kevés példányban vannak meg, s nem is mindegyik teljes. Szintén jelentős szerepet játszik a gyűjteményben a tőkebefektetésre, külkereskedelmi tevékenységre, a bankokra, különböző gazdasági kérdésekre vonatkozó irodalom.

A külföldi adatbázisok CD-ROM változata megkönnyíti a külföldi információk felhasználását a hazai intézmények tudományos és termelő tevékenységében, és elősegíti a kapcsolatfelvételt a partner-intézményekkel. A kabinet egyre aktívabb résztvevőjévé és közvetítőjévé válik az Oroszország és a fejlett nyugati államok között kibontakozó kereskedelmi és üzleti kapcsolatoknak. Jelenleg hiteles címszerű és faktografikus információt tud szolgáltatni a nyugati cégekről, s ebbe a cégek tevékenységének elmúlt évekbeli fejlődése, dinamikája is beletartozik. A hazai cégeket érintő hasonló információ előállítására a kabinet egyedül nem vállalkozhat.

A részleg szemináriumok, konferenciák szervezésével is foglalkozik. A könyvtár speciális osztályából fokozatosan önálló információs központtá válik, ahol a használó számos kiegészítő szolgáltatást is kap, pl. tanácsadást bizonyos kérdésekben, segítséget a védjegy igénylő lap kitöltéséhez stb. Speciális feladatokhoz külső szakértők munkáját veszik igénybe.

A könyvtár vezetői és a kabinet munkatársai aktív fellépésének köszönhetően fellendültek a nemzetközi kapcsolatok (többek között az izraeli TELDAN céggel és az Encyclopaedia Britannica kiadójával). A közeljövőben az európai „Business Cooperation Network” nevű információs hálózattal szeretnének együttműködni és tovább erősíteni kapcsolataikat a hasonló európai intézményekkel.

(Feimer Ágnes)